

Nr 115.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående provisorisk löneförbättring åt biträdande lärare vid folkskolor, lärare vid mindre folkskolor och lärare vid småskolor; given Stockholms slott den 10 mars 1916.

Under åberopande av bifogade utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att på extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av 500,000 kronor för beredande under åren 1916 och 1917 av provisorisk löneförbättring åt biträdande lärare vid folkskolor, lärare vid mindre folkskolor och lärare vid småskolor, att utgå enligt följande grunder:

1) Delaktighet i den provisoriska löneförbättringen tillkommer envar sådan biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola och lärare vid småskola, som för det år, löneförbättringen avser, icke enligt gällande allmän löneförfattning är berättigad till ålderstillägg.

2) Den provisoriska löneförbättringen utgår med 60 kronor för år.

3) Den provisoriska löneförbättringen utgår till befattningshavaren i samma ordning som lönen;

ävensom bemyndiga Kungl. Maj:t att *dels* under år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna så stort belopp, som för omförmälda ändamål erfordras för år 1916, *dels ock* utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av ovanberörda grunder må befinnas erforderliga.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

K. G. Westman.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 10 mars
1916.

Närvarande:

Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Westman yttrade härefter:

Provisorisk
löneförbättring
åt biträdande
lärare vid
folkskolor,
lärare vid
mindre
folkskolor
och lärare
vid småskolor.

I statsverkspropositionen till innevarande års riksdag har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 225, föreslagit riksdagen att i avbidan på proposition angående tillfällig löneförbättring åt biträdande lärare vid folkskolor, lärare vid mindre folkskolor och lärare vid småskolor beräkna för berörda ändamål på extra stat för år 1917 ett anslag av 500,000 kronor.

Såsom jag vid anmälan av detta ärende den 14 januari 1916 erinrade, har 1915 års riksdag anvisat medel för beredande under år 1916 av tillfällig löneförbättring åt vissa lärare vid folkskolor och småskolor. Enligt riksdagens beslut tillkommer sådan löneförbättring den, som vid ingången av år 1916 är anställd i egenskap av ordinarie lärare vid folkskola eller ock såsom biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola eller lärare vid småskola, under förutsättning att befattningshavaren vid denna tidpunkt har eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder; dock att sådan delaktighet icke tillkommer gift kvinnlig befattnings-

havare, vars man lever, ej heller biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola eller lärare vid småskola, vilken vikarierar för tjänstledig lärare. Den tillfälliga löneförbättringen utgår med 250 kronor för ordinarie lärare vid folkskola och med 150 kronor för biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola och lärare vid småskola.

På min hemställan har ock Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 163, föreslagit riksdagen att anvisa erforderligt anslag för beredande även under år 1917 av tillfällig löneförbättring åt ovanberörda personal, att utgå efter enahanda grunder, som av riksdagen bestämts beträffande användningen av det för år 1916 beviljade anslaget till samma ändamål.

Då vidare ordinarie lärare vid högre folkskolor samt ämneslärare och arbetslärare vid statens blindundervisningsanstalter ansetts böra i förevarande hänseende jämnställas med folk- och småskolornas lärarpersonal, har under åttonde huvudtiteln, punkterna 167 och 177, förslag förelagts riksdagen att medgiva, att till nyssnämnda lärare vid högre folkskolor och blindundervisningsanstalter finge under åren 1916 och 1917 utgå tillfällig löneförbättring enligt enahanda grunder, som av riksdagen stadgats beträffande tillfällig löneförbättring under år 1916 åt vissa lärare vid folk- och småskolor.

Vid ovanberörda tillfälle den 14 januari 1916 uttalade jag den förhoppningen, att det skulle visa sig möjligt att bereda ännu en grupp av befattningshavare delaktighet i den tillfälliga löneförbättringen. Jag syftade härmed på det stora antal huvudsakligen kvinnliga lärare, som äro anställda dels vid folkskolor såsom biträdande lärare, dels ock vid mindre folkskolor och vid småskolor, men vilka icke fylla de villkor, som äro stadgade i fråga om den redan medgivna löneförbättringen för sådana lärare. Beträffande denna grupp anförde jag följande:

Enligt den officiella statistiken för år 1913 utgjorde nämnda år antalet biträdande lärare vid folkskolor, lärare vid mindre folkskolor och lärare vid småskolor tillhoppa 11,900, därav 191 män och 11,709 kvinnor. De flesta av dessa befattningshavare äro ogifta lärarinnor. Det är således endast ett ringa fåtal, som har den försörjningsplikt, vilken utgör förutsättningen för delaktighet i den medgivna löneförbättringen.

Den stadgade minimiavlöningen för nu nämnda lärare är 500 kronor om året jämte tre ålderstillägg, vart och ett å 60 kronor, vartill kommer bostad jämte nödig vedbrand eller ock ersättning för nämnda förmåner med minst 100 kronor för år. Man har sålunda här att göra med en grupp av befattningshavare, som i ekonomiskt hänseende hör till de minst gynnsamt ställda. Jag måste då anse det såsom ett trängande behov, att något göres för att bereda dem lindring i deras tryckta villkor.

För närvarande är jag icke beredd att angiva, efter vilka regler den hjälp, som här är av nöden, bör utgå; i främsta rummet torde man emellertid böra tänka på dem, som stå på det lägsta planet, d. v. s. uppbära endast grundavlöningen utan ålderstillägg. Frågan om de grunder, som böra uppställas för delaktighet i det nu ifrå-

gavarande understödet, tarvar närmare utredning, och därvid bör jämväl tagas i övervägande, huruvida även någon annan grupp av lärare än de ovan nämnda bör här komma i betraktande.

Då det gällt att bedöma, vilken kostnad den löneförbättring, jag sålunda ifrågasätter, skulle betinga, har jag trott mig kunna stanna vid ett belopp av 250,000 kronor för vardera året 1916 och 1917. I avbidan på proposition i ämnet torde därför böra på extra stat för år 1917 reserveras ett belopp av 500,000 kronor till nu angivna ändamål.

Förslag därom har ock, såsom jag redan nämnt, avlåtits till riksdagen.

Sedan jag anmodat folkskolöverstyrelsen att till ecklesiastikdepartementet inkomma med yttrande och förslag i ärendet, har överstyrelsen i skrivelse den 22 februari 1916 fullgjort detta uppdrag och därvid anfört följande:

Av departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet framginge, att av den föreslagna summan, 500,000 kronor, tänkts skola utgå tillfällig löneförbättring åt ifrågasvarande befattningshavare för vardera av åren 1916 och 1917 och att alltså ett belopp av 250,000 kronor beräknats för vardera året. Den lärarpersonal, som här avsåges, utgjorde i sin helhet, såsom ock i nämnda yttrande till statsrådsprotokollet angäves, enligt den officiella statistiken för år 1913 tillsammans 11,900 personer, därav 191 män och 11,709 kvinnor. De uppgifter, som avsåge år 1914, hade ännu icke inom ecklesiastikdepartementets statistiska avdelning hunnit bearbetas så långt, att det vore möjligt att redan nu angiva en exakt siffra för sagda år. Av hittills gjord preliminär bearbetning framginge emellertid, att antalet för år 1914 torde hava varit 12,128, därav 205 män och 11,923 kvinnor, och torde den slutgiltiga summan icke komma att med mer än högst ett tiotal avvika från detta tal. Huru många lärare av ifrågasvarande slag, som vore anställda vid folk- och småskolor under år 1916, därom kunde givetvis för närvarande icke erhållas någon direkt upplysning i den officiella statistiken. Genom densamma kunde man dock få en ungefärlig föreställning om den årliga ökningen i lärarnas antal. Utginge man från vad som i detta hänseende kunde inhämtas, torde man kunna antaga, att antalet sådana lärare för år 1916 komme att uppgå till omkring 12,500. Toge man nu i betraktande dels den summa, som enligt departementschefens förslag skulle stå till buds för den nu ifrågasatta löneförbättringen, dels det antal lärare det här gällde, måste man finna, att det näppeligen kunde bliva fråga om ett tillfälligt lönetillägg åt samtliga såsom biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola och lärare vid småskola tjänstgörande lärare, huru önskligt det än med hänsyn till dessa lärares svaga avlöning kunde anses vara, att möjlighet till ett sådant allmänt tillägg hade förefunnits. Fördelade man nämligen summan 250,000 kronor på hela det nyssnämnda antalet lärare för år 1916, komme man till ett belopp av endast omkring 20 kronor för var och en. Men det syntes överstyrelsen ligga i öppen dag, att ett så obetydligt tillägg icke skulle kunna i någon nämnvärd mån lämna den hjälp, som med det framställda förslaget äsyftades. Det syntes fördenskull vara nödvändigt att låta den ifrågasatta löneförbättringen begränsas till en viss grupp inom den lärarpersonal, som här avsåges. En dylik lösning antyddes också i det åberopade departementschefsyttrandet, och överstyrelsen delade för sin del den mening, som därvid funnit uttryck, nämligen att man

vid en sådan begränsning i första rummet borde tänka på att tillgodose dem, som stode på det lägsta planet i avlöningshänseende, d. v. s. dem, som uppbyure endast grundavlöningen utan ålderstillägg.

En undersökning angående ifrågavarande lärarpersonals fördelning på olika lönegrader gäve vid handen, att man med det belopp, som skulle stå till disposition, icke gärna kunde låta löneförbättringen sträcka sig till andra än dem, som befunne sig i första lönegraden. Om lärarnas fördelning på olika lönegrader lämnade visserligen icke den officiella statistiken något besked. Man kunde emellertid få god vägledning i detta hänseende genom de statistiska uppgifter, som insamlats av lärarlönenämnden och för vilka redogörelse lämnats i dess betänkande I. Enligt dessa uppgifter utgjorde under år 1912 sammanlagda antalet biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola och lärare vid småskola, vilka befunne sig i första lönegraden, 3,921. Beräknade man, att lärarna i första lönegraden jämväl för år 1916 utgjorde lika stor del av hela antalet lärare, skulle man för sistnämnda år komma till ett antal av omkring 4,400 lärare i första lönegraden. En fördelning av summan 250.000 kronor på dessa gäve till resultat ett belopp av inemot 60 kronor på var och en. Ville man låta löneförbättringen sträcka sig jämväl till lärarna i närmast högre lönegrad, vilkas antal med utgångspunkt från ovan omnämnda statistiska uppgifter kunde beräknas till nära 2,400, skulle beloppet för var och en bliva icke fullt 40 kronor. Det syntes dock överstyrelsen, som om man, därest den tillämnade hjälpen skulle bliva i någon mån effektiv, icke rimligen kunde stanna vid ett lägre belopp för varje i löneförbättringen delaktig lärare än vid det, varmed ett ålderstillägg för närvarande utginge, d. v. s. 60 kronor. Av de gjorda beräkningarna syntes alltså framgå, att löneförbättringen måste begränsas till dem, som befunne sig i första lönegraden, huru önskligt det än i och för sig hade varit, att den kunnat få en större omfattning.

Vid närmare övervägande torde man, fortsätter överstyrelsen, ock finna, att nu förordade disposition av det till löneförbättring avsedda beloppet, till vilken man på ovan angivna sätt komme genom matematiska beräkningar, också motsvarades av det förhandenvarande mest trängande behovet. Man behövde i detta hänseende blott erinra sig, med vilket ringa belopp grundavlöningen åt ifrågavarande lärarpersonal för närvarande utginge. Denna personals avlöning låge i det hela taget mycket nära existensminimum. Detta torde kunna sägas jämväl om avlöningen i högsta lönegraden eller 680 kronor, men det vore dock tydligt, att vid så små lönebelopp, som man här hade att räkna med och som måste kräva stor sparsamhet å löntagarens sida, svårigheterna måste bliva störst för dem, som stode lägst å löneskalan, även om avståndet till närmast högre lönegrad utgjorde endast 60 kronor. Därtill komme, att de lärare, som nyligen utgått från seminariet, i allmänhet hade studieskulder att betala, och den utgift, som därigenom förorsakades, vore tydligen störst i början, innan några nämnvärda amorteringar kunnat göras. I samband med utredning om folk- och småskollärarkårens ekonomiska förhållanden hade jämväl en undersökning verkställtts, avseende år 1911, i fråga om de från småskoleseminarierna utgående lärarnas studieskulder. Denna undersökning hade givit vid handen, att nämnda skulder uppginge till i medeltal 648 kronor för varje lärare. Man torde hava all anledning antaga, att detta belopp under de senare åren stigit icke så oväsentligt. Men även om man räknade med nyss angivna summa, komme man till det resultatet, att en från ett småskoleseminarium utgången lärare, som ville avbördas sin studieskuld under exempelvis tio år, hade att för detta ändamål till en början årligen utbetala omkring 100 kronor.

Med hänsyn till de olika omständigheter, som nu anförts, funne sig överstyrelsen sålunda komma till den slutsatsen, att den ifrågasatta löneförbättringen borde utgå på det sättet, att tillfälligt lönetillägg å 60 kronor under vart och ett av åren 1916 och 1917 måtte tillkomma sådan biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola och lärare vid småskola, som det år, löneförbättringen avsåge, icke enligt gällande föreskrifter vore berättigad till något ålderstillägg.

Överstyrelsen har därefter ingått på en undersökning, huruvida skäl föreläge, att någon större eller mindre grupp bland de lärare, som det här gällde, uteslötes från delaktighet i löneförbättringen, i vilket fall någon modifikation i avseende på lönetilläggets storlek eller delaktigheten i löneförbättringen möjligen kunde komma i fråga. Överstyrelsen har därom anført:

Överstyrelsen ansåge sig först böra beröra en synpunkt i fråga om begränsningen, vilken möjligen skulle kunna anses ligga nära till hands. Överstyrelsen syftade därvid på en begränsning på det sättet, att delaktighet i löneförbättringen icke skulle tillkomma dem, som redan genom *kommunalt lönetillägg* blivit tillerkända avlöning utöver den lagstadgade minimiavlöningen av 500 kronor i första, 560 kronor i andra, 620 kronor i tredje och 680 kronor i fjärde lönegraden.

Tillräckligt skäl mot en sådan anordning låge enligt överstyrelsens förmenande redan däri, att beträffande den av 1915 års riksdag beslutade tillfälliga löneförbättringen åt vissa lärare vid folk- och småskolor någon dylik begränsning icke blivit bestämd och ej heller funnes upptagen i Kungl. Maj:ts förslag till innevarande års riksdag om liknande löneförbättring jämväl under år 1917. Det syntes icke överstyrelsen vara riktigt, att man vid den ena formen av tillfällig löneförbättring skulle taga hänsyn till förefintligheten av kommunalt lönetillägg, vid den andra icke.

Det torde dessutom vara rimligt, att därest kommunalt lönetillägg ansåges utgöra hinder för erhållande av lönetillägg ur statsmedel, även lärare, som hade annan inkomst av viss storlek utöver sin lagstadgade avlöning, bleve utesluten från löneförbättringen. Men på det sättet skulle man ledas till att grunda statens lönetillägg på en individuell undersökning av de särskilda lärarnas ekonomiska förhållanden. Därigenom skulle emellertid hela anordningen bliva i hög grad invecklad. Men just då det gällde löneförbättring åt så många personer som i förevarande fall, måste det vara synnerligen angeläget att låta denna förbättring utgå efter så litet komplicerade grunder som möjligt. Annars kunde lätt en mängd anledningar till missnöje, konflikter och klagomål uppstå.

Vad som nu anförts talade enligt överstyrelsens uppfattning bestämt emot att man skulle vid fördelningen av nu ifrågavarande löneförbättring fastställa sådana grunder, som förut icke tillämpats i fråga om statens bidrag till avlöning åt lärare vid folk- och småskolor.

För övrigt vore antalet av dem, som på grund av kommunalt lönetillägg skulle kunna sättas i fråga att uteslutas, icke så stort, att genom en sådan uteslutning någon väsentlig ändring i förut angivna grunder för lönetilläggets storlek och delaktigheten i löneförbättringen skulle kunna komma till stånd. Genom en dylik uteslutning bleve man ej heller befriad från att genomföra begränsning i fråga om delaktigheten även ur annan synpunkt.

Den officiella statistiken lämnade visserligen icke heller några upplysningar angå-

ende antalet lärare, som åtnjöte extra lönetillägg från kommunerna. De statistiska uppgifter, som återfunnes i lärarlönenämndens betänkande I, gäve emellertid ganska god vägledning även i detta hänseende och torde, fastän de avsåge år 1912, dock kunna tjäna som grundval för en tillfyllestgörande beräkning. Enligt dessa uppgifter hade nämnda år av 11,064 lärare, från vilka uppgifter inkommit, 6,549 eller 59,19 procent icke något särskilt kommunalt lönetillägg och 4,515 eller 40,81 procent sådana tillägg med växlande belopp. Vidare framginge det av uppgifterna, att de flesta av dessa tillägg vore jämförelsevis små. För 2,553 lärare vore tilläggen under 100 kronor och blott för 1,962 eller 17,73 procent av hela antalet utginge de med belopp överstigande 100 kronor.

Vidare torde det vara skäl att undersöka, huruvida en uteslutning av de *lärare, som redan genom beslut av 1915 års riksdag erhållit tillfällig löneförbättring*, kunde anses berättigad. Enligt detta beslut utginge under år 1916 löneförbättring med 150 kronor åt biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola eller lärare vid småskola, som vid ingången av år 1916 vore anställd i sådan egenskap och vid denna tidpunkt hade eget äkta barn, som icke uppnått 18 års ålder; dock tillkomme delaktighet i löneförbättringen icke gift kvinnlig befattningshavare, vars man levde, ej heller biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola eller lärare vid småskola, vilken vikarierade för tjänstledig lärare. Löneförbättring enligt enahanda grunder hade av Kungl. Maj:t föreslagits även för år 1917.

Då den lärarpersonal, för vilken nu särskild löneförbättring skulle äskas, till ojämförligt största delen utgjordes av ogifta lärarinnor, kunde det icke väcka någon förvåning, att endast ytterst få medlemmar av densamma bleve delaktiga i den av 1915 års riksdag beslutade löneförbättringen. Riksdagen beräknade i sin skrivelse om denna löneförbättring, att år 1912 inom småskollärarkåren 105 män och 60 kvinnor eller sammanlagt 165 personer skulle enligt de av riksdagen fastställda grunderna varit berättigade till dylikt tillägg. Nämnda år utgjordes emellertid kåren i sin helhet av 199 män och 11,424 kvinnor, alltså tillsammans 11,623 personer.

Redan på grund av nu angivna förhållande måste man känna sig tveksam inför en sådan anordning, att de få barnförsörjarna inom kåren skulle på grund av det redan utgående tillägget å 150 kronor gå miste om det nu ifrågasatta tillägget. Det borde härutinnan ytterligare bemärkas, att givetvis blott en jämförelsevis ringa del av familjeförsörjarna befunde sig i första lönegraden. Några siffror i detta hänseende vore överstyrelsen emellertid icke i tillfälle att anföra. I statsekonomiskt hänseende betydde det uppenbarligen jämförelsevis föga, om barnförsörjarna finge vara med eller ej, och det syntes överstyrelsen, som om det i och för sig skulle vara i hög grad rimligt, att även dessa finge del av nu ifrågasatt löneförbättring. Ett tillägg av 60 kronor kunde näppeligen anses överflödigt för en familj, vars inkomster utom bostad och vedbrand skulle utgöra 650 kronor. Om tillägget finge utgå jämväl till barnförsörjarna, komme ju också samma skillnad mellan deras och övriga lärares avlöning att förefinnas i första lönegraden som i högre lönegrader.

Såsom framginge av den här ovan lämnade redogörelsen för de grunder, enligt vilka den år 1915 beslutade löneförbättringen utginge, tillkomme delaktighet i denna icke gift kvinnlig befattningshavare, vars man levde, ej heller biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola eller lärare vid småskola, vilken vikarierade för tjänstledig lärare. Man skulle ju inför detta förhållande kunna sätta i fråga, om icke uteslutning enligt samma grunder borde ske beträffande den löneförbättring, som nu

föresloges. Enligt överstyrelsens uppfattning borde dock en sådan uteslutning icke i detta fall tillämpas.

Vad angående *gift kvinnlig befattningshavare, vars man levde*, vore tydligen uteslutning av sådan befattningshavare från en löneförbättring, som hade karaktär av familjetillägg, otvetydigt motiverad. Detsamma syntes däremot icke gälla med avseende på den nu ifrågasatta löneförbättringen. Denna skulle ju egentligen komma att bestå däri, att ett ålderstillägg finge utgå tidigare än som för närvarande vore bestämt. Då samtliga gifta lärarinnor hade samma rättighet att åtnjuta ålderstillägg som de ogifta, torde det icke vara befogat att i fråga om dem göra någon uteslutning från delaktighet i den löneförbättring, som nu ifrågasattes.

Närmare till hands syntes det ju ligga att, i likhet med vad som inginge i 1915 års beslut, från delaktighet i löneförbättringen undantaga sådan biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola eller lärare vid småskola, som *vikarierade för tjänstledig lärare*. Dessa lärare tillhörde emellertid just den lärarpersonal, för vilken särskild löneförbättring nu äskades. Enligt vad som framginge av riksdagens skrivelse, hade uteslutningen av vikarie för tjänstledig lärare från rätt till det på försörjningsplikt grundade lönetillägget berott därpå, att man på så sätt velat vinna en motsvarighet till det förhållandet, att inom folkskollärarkåren något tillägg icke skulle utgå till icke ordinarie lärare. Det syntes ock överstyrelsen vara väl motiverat att vid ett provisoriskt införande av en ny löneprincip gå fram med försiktighet, så att icke samma princip eventuella tillämpning vid en verklig löne reglering föregrepes. Samma skäl torde dock icke kunna anses föreligga beträffande en löneförbättring, som närmast vore avsedd att bringa någon hjälp åt de lägst avlönade inom kåren.

Möjligtvis skulle den invändningen kunna göras, att lönetillägg skulle komma att utgå åt två lärare för en och samma befattning. Något liknande ägde dock redan rum, då en lärare vore tjänstledig på grund av sjukdom, i det att statsbidrag utginge såväl till den tjänstledige som till vikarien. Enär statsbidrag icke erhöles till annan vikarie för tjänstledig lärare än till vikarie för lärare, som åtnjote tjänstledighet på grund av sjukdom, läge det i öppen dag, att tjänstledighet sällan begärdes av annan anledning än sjukdom. Då på grund av sjukdom tjänstledig lärare måste till vikarien ur sin avlöning avstå en fjärdedel av den för vikarien stadgade kontanta minimiavlönningen, vore det tydligt, att sådan lärare vore i särskilt behov av ett dyrtidstillägg. Detsamma gällde även om vikarien, som hade att uppbära i arvode för helt läsår 450 kronor eller, om han vore oexaminerad, 400 kronor. Det skulle enligt överstyrelsens uppfattning strida mot billighetens krav, om just dessa allra lägst avlönade bleve uteslutna från en dyrtidshjälp, som vore avsedd att komma de i ekonomiskt hänseende sämst ställda inom kåren till del.

Mera berättigat torde det kunna anses vara att från löneförbättringen utesluta sådana vikarier, som vikarierade för av annan anledning än sjukdom tjänstlediga lärare. Med hänsyn till det merberörda syftet med nu avsedda löneförbättring funne sig överstyrelsen dock icke böra framställa förslag i sådan riktning, detta så mycket mindre som nu ifrågavarande grupp av lärare vore jämförelsevis obetydlig. Enligt vad som av lärarlönenämndens betänkande inhämtades, utgjorde under år 1913 antalet ifrågavarande vikarier 107. Det vore därför tydligt, att nämnda grupps delaktighet i löneförbättringen icke skulle komma att öva något större inflytande på storleken av den summa, som för denna förbättring skulle behöva tagas i anspråk.

Det syntes slutligen överstyrelsen vara rimligt, att då det gällde eu dyrtidshjälp, oexaminerad lärare, som blivit i vederbörlig ordning anställd, i allmänhet erhöle

samma rätt till tillfällig löneförbättring som examinerad lärare. Även en sådan anordning överensstämde med utgångspunkten, att först och främst de i lönehänseende mest ogynnsamt ställda skulle komma i åtanke.

I överensstämmelse med vad som vore föreskrivet beträffande den år 1915 beslutade löneförbättringen syntes jämväl den löneförbättring, som nu vore ifrågasatt, böra utgå i samma ordning som lönen. Den borde alltså till lärare, som blivit tillsatt tills vidare med ömsesidig rätt till minst fyra månaders uppsägning, utgå efter kalenderår men till lärare, som antagits på viss tid, efter lästid. Vidare borde löneförbättringen åt sådan lärare, som icke åtnjöte avlöning för helt år, börja eller sluta att utgå samtidigt med själva lönen. Det torde emellertid böra överlämnas åt Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som i nu ifrågavarande avseenden bleve nödvändiga.

Med stöd av vad överstyrelsen sålunda anfört hemställde överstyrelsen, att framställning till riksdagen måtte göras därom,

att riksdagen måtte på extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av 500,000 kronor för beredande under vartdera av åren 1916 och 1917 av tillfällig löneförbättring åt biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola och lärare vid småskola att utgå enligt följande grunder, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av dessa grunder befundes erforderliga:

1) Delaktighet i den tillfälliga löneförbättringen tillkommer envar sådan biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola eller lärare vid småskola, som för det år, löneförbättringen avser, icke enligt gällande allmän löneförfattning är berättigad till något ålderstillägg.

2) Den tillfälliga löneförbättringen utgår med 60 kronor för år.

3) Den tillfälliga löneförbättringen utgår till befattningshavaren i samma ordning som lönen.

Den av folkskolöverstyrelsen verkställda utredningen i detta ärende har lett till ett resultat, som nära överensstämmer med de antydningar rörande grunderna för den ifrågasatta löneförbättringen, vilka av mig lämnades i mitt ovanberörda uttalande till statsrådsprotokollet den 14 januari 1916. Jag yttrade då, att man i främsta rummet borde tänka på dem, som stode på det lägsta planet, d. v. s. uppbure allenast grundavlöningen utan ålderstillägg, och överstyrelsens nu föreliggande förslag innebär, att endast denna grupp skulle bliva delaktig av löneförbättringen. Väl vore det, såsom ock överstyrelsen framhållit, i hög grad önskvärt, att den hjälp, som här lämnas, kunnat omfatta även lärare inom högre lönegrader, men sådana förhållandena nu äro, torde detta icke böra föreslås. Jag är således beredd att i denna del ansluta mig till överstyrelsens förslag.

Någon annan grupp av lärare än biträdande lärare vid folkskolor, lärare vid mindre folkskolor och lärare vid småskolor torde ej heller böra i nu förevarande sammanhang ifrågakomma.

När det sedermera gäller att bestämma de närmare detaljerna av den löneförbättring, som nu är å bane, synes det mig, att denna icke bör

betraktas såsom ett komplement till den av riksdagen år 1915 beslutade löneförbättringen för vissa lärare vid folkskolor och småskolor; den bör hellre behandlas såsom en självständig fråga, utan sammanhang med nyssberörda, genom riksdagens beslut redan medgivna löneförbättring. Denna tillkommer endast vissa lärare, som äro familjeförsörjare, och i enahanda riktning går det nyligen av löneredgeringskommittén avgivna förslaget om beredande av tillfälligt dyrtidstillägg (»krigstidshjälp») för år 1916 åt vissa befattningshavare i statens tjänst; av den lärarkår, som nu är i fråga, är däremot det stora flertalet icke att hänföra till familjeförsörjarnas kategori, och en löneförbättring för dessa lärare måste fördenskull bygga på helt andra grunder.

Då jag sålunda ansett mig böra, oberoende av den år 1915 beslutade löneförbättringen för vissa lärare vid folkskolor och småskolor, ifrågasätta en efter andra regler utgående löneförbättring för biträdande lärare vid folkskolor, lärare vid mindre folkskolor och lärare vid småskolor, har jag därvid i främsta rummet letts av hänsyn till dessa befattningshavares synnerligen tryckta ekonomiska ställning. Någon meningsskiljaktighet torde knappast råda därom, att de löneförmåner, som tillkomma dessa lärare, måste även under normala förhållanden anses allt för knappa. Det är fördenskull beträffande ifrågasvarande personal särskilt angeläget att nu bereda någon hjälp, och denna torde, till åtskillnad från den genom 1915 års riksdagsbeslut åvägabragta tillfälliga löneförbättringen samt den föreslagna »krigstidshjälp», böra betecknas såsom en *provisorisk* löneförbättring.

Jag vill erinra därom, att den år 1915 beslutade löneförbättringen för vissa lärare vid folkskolor och småskolor — i likhet med den föreslagna »krigstidshjälp» — är så lagd, att därvid hänsyn tagits till den olikhet i avseende å ekonomiska förpliktelser, som förefinnes mellan vissa familjeförsörjare och med dem eljest likställda befattningshavare. Under dessa förhållanden bör emellertid, synes det mig, den löneförbättring, som nu ifrågasättes för biträdande lärare vid folkskolor samt lärare vid mindre folkskolor och lärare vid småskolor, utgå till samtliga dylika lärare oberoende av den omständigheten, huruvida de såsom familjeförsörjare redan blivit delaktiga i förberörda, för år 1916 medgivna löneförbättring eller komma att bliva delaktiga i motsvarande löneförbättring för år 1917. Folkskolöverstyrelsen har ock hemställt, att något undantag icke måtte göras för dessa familjeförsörjare, och jag biträder härutinnan överstyrelsens förslag.

Överstyrelsen har jämväl tagit under överbäggande, huruvida från löneförbättringen borde uteslutas vissa andra grupper av lärare, nämligen dels lärare, som åtnjuter kommunalt tillägg till sin avlöning, dels gift kvinnlig

befattningshavare, vars man lever, dels ock biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola eller lärare vid småskola, som vikarierar för tjänstledig lärare. På anförda grunder har överstyrelsen emellertid funnit sig böra hemställa, att någon sådan uteslutning icke må ifrågakomma. Jag har vid granskning av överstyrelsens förslag i denna del visserligen icke kunnat frigöra mig från den uppfattningen, att principiellt sett anledning måhända skulle kunna förefinnas att åtminstone i något fall härutinnan göra någon begränsning, men då det här gäller befattningshavare, som i allmänhet leva under synnerligen hårda ekonomiska villkor, och då en dylik begränsning skulle vara ur statsfinansiell synpunkt av ringa betydelse, har jag ej heller i detta avseende velat avvika från vad överstyrelsen hemställt.

Det för ifrågavarande ändamål beräknade beloppet, 500,000 kronor, torde böra såsom förslagsanslag uppföras på extra stat för år 1917, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna vad som för ändamålet erfordras för sistnämnda år.

Jag hemställer sålunda, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på *extra stat* för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av 500,000 kronor för beredande under åren 1916 och 1917 av provisorisk löneförbättring åt biträdande lärare vid folkskolor, lärare vid mindre folkskolor och lärare vid småskolor, att utgå enligt följande grunder:

1) Delaktighet i den provisoriska löneförbättringen tillkommer envar sådan biträdande lärare vid folkskola, lärare vid mindre folkskola och lärare vid småskola, som för det år, löneförbättringen avser, icke enligt gällande allmän löneförfattning är berättigad till ålders-tillägg.

2) Den provisoriska löneförbättringen utgår med 60 kronor för år.

3) Den provisoriska löneförbättringen utgår till befattningshavaren i samma ordning som lönen;

ävensom bemyndiga Kungl. Maj:t att *dels* under år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna så stort belopp, som för omförmälda ändamål erfordras för år 1916, *dels ock* utfärda de närmare föreskrifter, som för tillämpning av ovanberörda grunder må befinnas erforderliga.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna nådigt bifall; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

C. Wilh. Hagman.
